

MUNKÍZ TERCÜMESÍ
MEHMED ZÍHNÍ-MEHMED SAÍD

VakıfBank Kùltür Yayınları: 0102
Klasik: 001

MUNKİZ TERCÜMESİ
MEHMED ZİHNİ-MEHMED SAİD

Hazırlayan
Furkan Ustakurt

Kapak Görseli ve Sayfa Uygulama
Faruk Özcan

Kitap Editörü
M. Halit Çelikyön

Son Okuma
Ömer Uzunagaç

VakıfBank Kùltür Yayınları
Büyükdere Caddesi
No: 97 – Kat 4
Şişli 34394 İstanbul
Telefon: 0 212 354 5730
www.vbky.com.tr – info@vbky.com.tr
Sertifika No: 40141

© Vakıf Pazarlama San. ve Tic. A.Ş., 2021

ISBN 978-625-7447-05-8

Kitabın tüm yayın hakları VakıfBank Kùltür Yayınları'na aittir. Tanıtım amacıyla, kaynak göstermek şartıyla yapılacak sınırlı alıntılar dışında, yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir elektronik veya mekanik araçla çoğaltılamaz. Eser sahiplerinin manevi ve mali hakları saklıdır.

Baskı

Turkvaz Haberleşme ve Yay. A. Ş.
Güzeltepe Mahallesi Mareşal Fevzi
Çakmak Caddesi B Blok No: 29/1/1
Eyüpsultan İstanbul
Telefon: 0212 354 3000
Sertifika No: 46403

1. Baskı: Ağustos 2021

MUNKİZ TERCÜMESİ

MEHMED ZİHNİ-MEHMED SAİD

HAZIRLAYAN
FURKAN USTAKURT

MEHMED ZİHNİ EFENDİ

1846 yılında İstanbul'da doğdu. 1868'den itibaren on yıl Matbaa-i Âmir'e de (Dârü'ttîbâa) kâtiplik ve musahhihlik yaptı. Sonrasında yirmi yıl boyunca farklı okullarda öğretmenlik yaptı. Aynı dönemde II. Abdülhamid'in emriyle maârif nezâretinin "tedkîk-i müellefât" kısmında çalıştı. Pek çok eser telif ve tercüme eden Mehmed Zihni Efendi, 1913 yılında İstanbul'da vefat etti.

EMİROĞLU MEHMED SAİD

1836 yılında İstanbul'da doğdu. Fatih medresesinden icazet aldı. 1857'den itibaren yirmi yıl Matbaa-i Âmir'e de (Dârü'ttîbâa) musahhihlik yaptı. Daha sonra farklı okullarda öğretmenlik yaptı ve 1908 yılında emekli oldu. Üçü Mehmed Zihni Efendi ile birlikte olmak üzere beş eser telif ve tercüme eden Emiroğlu Mehmed Said, 1918 yılında vefat etti.

FURKAN USTAKURT

2014 yılında Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesinden mezun oldu. Yüksek lisansını Gümüşhane Üniversitesinde tasavvuf alanında tamamladı. Doktora eğitimine devam etmekte olan Furkan Ustakurt, Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde araştırma görevlisi olarak çalışmaktadır.

İÇİNDEKİLER

İmâm-ı hümâm ve Hücetü'l-İslâm Ebû Hâmid Muhammed el-Gazzâlî (kuddise sırruhu) hazretlerinin (*el-Munkiz mine'd-Dalâl*) nâm risâlelerinin tercümesi fihristidir:

Önsöz	7
Sebeb-i Te'lif-i Kitâb	17
İhtiyâr-ı Safsata ve İnkâr-ı 'Ulûma Dâ'ir	21
Sunûf-ı Tâlibîne Dâ'ir	26
'İlm-i Kelâmın Hâsılı ve Ondan Maksûd Ne Olduğunun Beyânı	29
'İlm-i Felsefenin Hâsılına ve Onun Mezmûm ve Gayr-ı Mezmûm Olan Cihetlerine Dâ'ir	34
Sunûf-ı Felâsifeye Dâ'ir	36
Felâsifenin Aksâm-ı 'Ulûmuna Dâ'ir	39
Riyâziyyât	39
Mantıkıyyât	42
Tabî'ıyyât	44
Îlâhiyyât	45
Siyâsiyyât	48
Hulukiyye	48
Mezheb-i Ta'lîmiyye ve Onun Gâ'ile ve Mazarratına Dâ'ir	55
Tarîk-i Sûfiyyeye Dâ'ir	69
Nübüvvetin Hakîkati ve Kâffe-i Halkın Ona İhtiyâc ve İztirârına Dâ'ir	79
Tedrîs-i 'Ulûmdan Ba'de'l-İ'râz Tekrâr Neşre Başladığının Sebebine Dâ'ir	85
Lügatçe	103
Dizin	117

ÖNSÖZ

Elinizdeki kitap Gazzâlî'nin (1058-1111) hayatının son döneminde kaleme aldığı entelektüel otobiyografisinin, yazılışından yaklaşık sekiz asır sonra Türkçeye yapılmış tercümesidir. *el-Munkiz mine'd-dalâl* başlıklı eser muhtemelen 1108-1109 yıllarında yazılmıştır. Bu tercüme ise Mehmed Zihni ve Mehmed Said tarafından yapılmış ve 1871 yılında yayımlanmıştır.

Tercümenin yapıldığı devir modernleşme siyasetinin gereği olarak eğitim ve kültür alanında Türkçenin ön plana alındığı bir dönemdir. Türk aydınının ana gündem maddesinin Batı düşüncesi olduğu bu dönemde İslam düşünce geleneğine ait eserler de Türkçeye çevrilmiştir. Özellikle Gazzâlî'nin eserlerine bir ilgi olduğu, 1800-1892 yılları arasında tespit ettiğimiz kadarıyla on kitabının tercüme edildiği görülmektedir. Bu eserlerin bazılarında mütercimler eseri bizzat II. Abdülhamid'in emri ile tercüme ettiklerini bildirmişlerdir. Özellikle Süleyman Hasbî'nin *Tehâfütü'l-felâsife* ve Yusuf Sıdkı Mardinî'nin *İhyâu Ulûmi'd-dîn* tercümeleri dikkat çekmektedir. Ayrıca dergi ve gazetelerde Gazzâlî üzerinden dini-felsefi konular gündem edilmiş, dizi halinde bazı eserlerinden tercüme kesitler sunulmuştur. Bu minvalde Ahmed Hamdi [Akseki], Filibeli Ahmed Hilmi, Mehmed Şerefettin [Yaltkaya], Ali Suavi, Abdullah Cevdet [Karlıdağ], İzmirli İsmail Hakkı, Tahirü'l-Mevlevî gibi isimlerin yazıları dikkat çekmektedir.

MUNKİZ TERCÜMESİ

Mütercimlerden Mehmed Zihni *Munkiz*'i Gazzâlî'nin ömrünün son döneminde yazdığı, akıl ve düşünce hayatını özetlediği eser olarak tasvir etmiş ve tercümesinin gerekli olduğunu düşünmüştür. Her ne kadar eserin künyesinde Mehmed Zihni ve Mehmed Said'in isimleri birlikte yer alıyor olsa da Mehmed Zihni *Meşâhirü'n-nisâ'* adlı eserinin mukaddimesinde *Munkiz*'in "Tarîk-i Sûfiyye" başlığına kadar olan kısmını yalnız tercüme ettiğini ve Said Efendi'nin kendisine bu kısımdan itibaren iştirak ettiğini belirtmektedir. Mütercimler eseri tercüme ederken gerekli gördükleri yerlere "li'l-mütercim", "mütercim der ki", "istitrâd" gibi ifadelerle başlayan şerhler eklemiştir. Bu bölümlerdeki üslup birliği şerh çalışmasını Zihni Efendi'nin yalnız yaptığını düşündürmektedir.

Şerhlerin içeriğinin, eserde kapalı olduğu düşünülen meselelere yönelik açıklamalarla Gazzâlî'nin aktardığı isim, eser ve tarihi olaylara dair bilgiler olduğu görülmektedir. *Kûtü'l-kulûb*, İhvân-ı Safâ hakkında bilgi verilmesi, Gazzâlî'nin *Kitâbu't-tehâfüt*'ü üzerinden tehâfüt geleneğine işaret edilmesi, Hâris el-Muhâsibî'nin ehl-i bidatin görüşlerine kitabında yer vermesiyle ilgili Ahmed b. Hanbel ile ihtilafı, fırkaların Ku'ran ve sünnet karşısındaki tutumlarına göre mütekellim veya meşşâî diye isimlendirmelerine ilişkin açıklamaları mütercimlerin katkılarına örnek olarak zikredilebilir. Şerhlerde özellikle Kâtip Çelebi'nin *Keşfü'z-zunûn* adlı eseri ön plana çıkmakla birlikte İbn Haldûn'un *Mukaddime*'si, Seyyid Şerif Cürcânî'nin *Şerhu'l-mevâkıf*ı, Şehristânî'nin *el-Milel ve'n-Nihal*'i, Kuşeyrî'nin *Risâle*'si gibi eserlere de atıfta bulunmaktadır.

MÜTERCİMLER

Mütercimlerden Mehmed Zihni Efendi, 1846-1913 tarihleri arasında yaşamış ve 18 yaşında telif hayatına başlamıştır. 1868-1878 tarihleri arasında Matbaa-i Âmire'de kâtiplik ve musahhihlik görevini sürdürmüştür. 1878-1908 yılları arasında öğretmenlik vazifesini yürüten Zihni Efendi, Şair Tefvik Fikret, Babanzâde Ahmed Naim Efendi ve İsmail Hikmet Ertaylan gibi önemli şahsiyetlere tesir etmiştir. 1913 yılında Meclis-i Kebîr-i Maârif üyesi iken İstanbul'da vefat etmiştir. Musahhihlik ve öğretmenlik vazifelerini yürüttüğü sırada pek çok eseri yayına hazırlayan Zihni Efendi, bu eserlere dipnotlarda faydalı bilgiler eklemiştir. Pek çok tercüme ve telif eseri bulunan Zihni Efendi 1892 yılında II. Abdülhamid'in emriyle maârif nezâretinde 5 üyeden oluşan tedkik-i müellefât kuruluna tayin edilmiştir. Bu vazifesinin de etkisiyle devlet politikaları ve toplumun durumu ile yakından ilgilenmiş, hatta dönemin tartışılan meselelerinden olan kadının toplumdaki yerine dair bakanlık emri ile *Meşâhiru'n-nisâ* adlı eseri kaleme almıştır.

Diğer mütercim Mehmed Said Efendi ise 1836-1918 tarihleri arasında İstanbul'da yaşamıştır. 1857 tarihinde Matbaa-i Âmire'de musahhihlik vazifesine getirilen Said Efendi yaklaşık 20 yıl çalıştıktan sonra öğretmenlik mesleğine geçmiş ve 1908 yılında emekli olana dek bu vazifeyi sürdürmüştür. Tespit edilebildiğine göre telif ve tercüme beş eser kaleme alan Said Efendi bu eserlerden üç tanesini aynı tarihlerde musahhihlik vazifesinde bulunduğu Zihni Efendi ile hazırlamıştır.

Mütercimler 1868-1878 tarihleri arasında on sene Matbaa-i Âmire'de musahhihlik vazifesini birlikte yürütmüşlerdir. Bu süreçte 1870 yılında Munkiz tercümesinin yanı sıra 1876 yılında Zemaşşeri'nin *Etvâku'z-Zeheb* ve 1877 yılında Abdullah Tercüman'ın *Tuhfetu'l-erib fi'r-Reddi alâ Ehli's-salib* adlı eserlerini notlar ilave ederek tercüme etmişlerdir.

Munkiz tercümesi özelinde ise Zihni Efendi, eserin tarik-i süfiye başlığına kadarki kısmını tercüme ettiğini ve gerisini getiremediğini, bir süre sonra Said Efendi'nin teşviki ile tekrar tercümeye başladığını ifade ederek Said Efendi'ye teşekkür etmiştir.

YAYINA HAZIRLARKEN

Zihni Efendinin matbaa çalışanı olması eserin basılmasında önemli bir etken olsa gerektir. Nitekim elimizde eserin iki baskısı bulunmaktadır. Yayın sürecinde ikinci baskı esas alınmakla birlikte birinci baskıdaki farklar göz önünde tutularak okuyucu için en doğru nüsha oluşturulmaya çalışılmıştır. Nüshalar arasındaki farklar eserin daha rahat okunması için belirlenmemiştir.

Ayrıca eser içerisinde yer alan Zihni Efendi'nin açıklamaları tercümeyle karışmaması için girintili dizilmiştir.

Metinde Zihni Efendi tarafından Arapça ve Farsça ibareler kullanılmıştır. Bu ibarelerin aslı –okuyucu düşünülerek– dipnota alınmış, metinde tercümelerine yer verilmiş ve italik olarak yazılmıştır. Ayrıca metindeki köşeli parantez [] içindeki ifadeler ve “Mütercim Der Ki” ile başlayan dipnot dışındaki dipnotlar tarafımızca yazılmıştır.

Eserin transkripsiyonunda ع (‘) ters apostrof, ء apostrof (’), ط ظ خ غ ق ص ض harflerinden sonra gelen uzatmalar ise uzun çizgi ile (ū ī ā) gösterilmiştir.

Son olarak yazıldığı dönemin Türkçesine aşina olmayanlar için eserin sonuna Kubbealtı Lugati esas alınarak bir lügatçe eklenmiştir.

Eseri hazırlarken önerilerinden istifade ettiğim abim Murat Ustakurt'a, Dr. Ali Adem Yörük'e ve eserin yayın sürecinde emeği geçen VBKY çalışanlarına teşekkür ederim.

GAZZÂLÎ

EL-MUNKÍZ MÎNE'D-DALÂL

MÜTERCİMLERİ

Matba'a-i 'Âmire me'mûrlarından Saâd ve Zihni
Tab' ve neşr hakkı mütercimlerindedir
Dârü't-tıbâ'ati'l-'âmire

İHTÂR

İşbu risâle nazra-i ûlâda gayr-ı müfid gibi görünür ba'zı mebâdî ve mukaddemâtı dahî hâvî ise de bitamâmihâ mütâlâ'a olunduğu sûrette içinde terbiye-i fikir yolunda "li'l-mebâdî hükmü'l-makâsîd" kaziyyesini tasdik ettirir hayli ma'lûmât-ı müfide ve mü'essire bulunduğu tebeyyün edecektir. /[1]

[Mütercimler]